
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ПРОТИРІЧ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

О. В. Губенко, м. Київ

Аналізуються соціально-психологічні аспекти соціально-історичної творчості в умовах революційних трансформацій. Започатковується дискусія щодо суперечностей і парадоксів соціально перетворювальної діяльності, зокрема таких, як протиріччя між метою і засобами, ідеалістами і прагматиками, внутрішні протиріччя владної вертикалі, яка виникає в процесі соціально перетворювальної діяльності. Робиться висновок, що зміст останніх у низці перелічених протиріч полягає в тому, що авторитарно-виконавча вертикаль відкидає ініціативно-творчих людей, які були зачинателями соціальних перетворень, висуваючи на перший план людей виконавського типу, які не здатні на інновації; саме з цієї причини суспільство втрачає здатність до змін.

Ключові слова: психологія соціально-історичної творчості, мета і засоби соціально перетворювальної діяльності, авторитарність.

Проблема. Проблема соціально-історичної творчості перебуває на перетині багатьох соціально-гуманітарних наук, зокрема таких, як історія, соціологія, соціальна психологія, політична економія, культурологія. Вона є однією з найактуальніших та найгостріших проблем сучасності, тому що віддзеркалює як потребу в позитивних соціальних змінах, так і небезпід-

ставні перестороги і сумніви щодо міри перетворень та інновацій з погляду усталених соціальних традицій та норм, а також щодо самої можливості якихось соціальних змін та реформ. Утім, звернення до соціально-історичного досвіду людства свідчить як про нагальну необхідність соціальних реформ і перетворень, які розглядаються як нормальний механізм історичного розвитку, так і про необхідність великої обережності й рефлексивного ставлення до цієї необхідності. Зокрема, досвід багатьох революцій в історії людства пов'язаний з великими надіями й сподіваннями, які вони породжували, та розчаруванням і фрустрацією, якими вони обернулися для багатьох спостерігачів та учасників [1–9].

Якщо проблеми соціально-історичних перетворень знайшли своє досить широке вираження в історичних, політологічних, філософських, економічних дослідженнях, то джерел, які містили б психологічний та соціально-психологічний аналіз цієї проблематики, на нашу думку, недостатньо.

Мета дослідження полягає у вивченні саме соціально-психологічних аспектів питання соціальних перетворень.

Соціальна творчість досліджується сьогодні в різних її проявах. Визначення цього феномена дає, зокрема, А. Баркер. На його думку, соціальна творчість – це “діяльність, у результаті якої народжуються інновації” (цит. за: [10, с. 28]). Ю. Козелецький вважає, що людині в процесі творчості притаманна “трансгресія” – прагнення до постійного подолання своїх попередніх досягнень і результатів, бажання вийти за межі того, чого вона вже досягла. Існує й конструктивна трансгресія – дія, яка веде до руйнування вже створеного [11]. Основою соціальної творчості особистості, як зазначає Т. В. Лазутіна, є такі духовні складові особистості, як принципи, ідеали, настановлення, атитюди, духовна любов, духовний досвід, переконання, сакральні цінності, особистісний вибір, духовна праця та деякі інші компоненти, які доповнюються здатністю до розуміння, визнання, довіри, спілкування, самодисципліни і творчого матеріального мислення [12]. Отже, соціальна творчість – це духовно детерміноване солідарне творення людиною таких форм спілкування та суспільних стосунків, а також таких їхніх критеріїв і показників, які сукупно забезпечують ідеальний простір для розгортання універсальної людської природи та продуктивно-творчих сил кожної людської особистості і кожної людської спільноти [там само].

Проблематика соціальної творчості (як і творчості взагалі) була однією з провідних у філософії видатного російського мислителя М. О. Бердяєва. Він розглядав соціальну творчість як драматичну суперечку між суб'єктивними інтенціями творця і об'єктивністю, тобто процесом утілення ідеї в об'єктивну реальність, під час якого, на думку

філософа, ця ідея обов'язково спотворюється та деформується, перетворюючись часом на свою протилежність [13–16]. Одним із проявів об'єктивації і відчуження людської діяльності є соціальна революція, якщо розглядати її як спробу соціальної творчості, результати якої звичайно сильно відрізняються від декларованих на початку цілей революції. На думку російського філософа, усяка революція, усяка соціальна творчість і творча діяльність узагалі проходять як свою завершальну стадію так звану стадію охолодження творчості. Яскраву характеристику процесу охолодження соціальної творчості Бердяєв дав у своїй книзі “Досвід парадоксальної етики”: “Розвиток, удосконалення, розгортання, завершення творчості є вже її погіршення, охолодження, падіння вниз, старість. Це видно у долі творчих геніїв і творчому русі духу в історії, в історичному розвитку, у долі пророцтва і святості у світі, у долі всіх осяянь, усіх інтуїцій, усіх першородних ідей. За творчим горінням духу не можна порівняти християнство розвинене і розгорнуте з першохристиянством; не можна порівнювати тих, хто заснував життя на пророцтвах, із самими пророками. Не можна порівнювати розвинений францисканський орден з вогнем любові св. Франциска. Не можна порівнювати розвинений протестантизм XVII, XVIII і XIX століть, що пройшов через Меланхтона, з полум'яним горінням, полум'яним духом Лютера. Не можна порівнювати охоложені результати всіх революцій світу з полум'яністю і горінням у момент їх зародження. Не можна порівнювати марксистів з Марксом, не можна порівнювати толстовців з Толстим. Не можна порівнювати яку б то не було систему охололених та осілих ідей з геніальністю та полум'яністю їхніх перших провісників” [14, с. 211].

Революція породжує протиріччя і парадокси – соціально-етичні, соціально-політичні, соціально-психологічні і, нарешті, соціально-економічні. Розглянемо деякі з них.

1. Протиріччя між визвольними цілями і авторитарними засобами соціальної творчості (або парадокс революційної диктатури): полягає в протиріччі між гуманістичними цілями соціально перетворювальної діяльності і негуманістичними засобами, що нерідко застосовуються для їх реалізації. Мовою радикальної соціології цей парадокс звучав би так: для перемоги революції та захисту її завоювань потрібна жорстка диктатура (“диктатура пролетаріату”, за Марксом [5] і Леніном), але ця ж диктатура веде до авторитарного переродження і загибелі революції (“термідору”, за Троцьким [6], узурпації влади з боку нової революційно-бюрократичної держави, що виникає на руїнах старої, за Бакуніним [2] і Кропоткіним [4]).

Однією з причин, що ускладнюють встановлення контролю над результатами своєї діяльності з боку колективного суб'єкта соціальної дія-

льності, тобто широких мас людей, які беруть у ній участь, є труднощі, пов'язані з необхідністю координації і синхронізації багатьох волей. Ця координація потрібна для того, щоб поставити процес і результати своєї діяльності під усвідомлений і повноцінний (наскільки це можливо, не порушуючи певних спонтанних соціальних процесів) колективний контроль.

Стикаючись із труднощами такої координації в історії, ми можемо спостерігати явище, яке умовно можна назвати статистичним відчуженням. Під ним слід розуміти інерцію великих мас людей, які гасять зусилля окремих людей або невеликих їх груп надати волям мільйонів людей одного цілеспрямованого напрямку, одного вектора одночасно. Проте в результаті інерції, що породжується законом великих чисел, гасяться зусилля не тільки меншості, а й самої більшості людей, якщо вектори їхніх волей направляються нехай навіть на високі соціально корисні цілі, але в різних напрямках.

Одним словом, виникає хаотичний броунівський рух нескоординованих волей величезної маси учасників соціально-психологічного процесу, що безперервно стикаються. У результаті такої невпорядкованої хаотичної активності рівнодіюча всіх векторів активності складається і призводить до зовсім не тих результатів сукупної соціальної діяльності, на які розраховував кожен з її учасників. Статистичне відчуження пов'язане з проявами таких статистично-механічних аспектів соціальної форми руху, як закон великих чисел, броунівський рух, векторна геометрія. Синхронізації вищеописаного броунівського соціально-історичного руху теоретично можна досягти такими шляхами:

А. Насильницьким “випрямленням” та авторитарним направленням і спрямуванням волі мас до однієї мети, коли воля меншості примусово, насильницькими засобами нав'язується більшості. Меншість монополізує право на соціальну творчість, відсторонюючи від творчості більшість. Суспільство поділяється на дві частини, одна з яких вивищується над іншою. Але в цьому разі ми отримуємо те саме відчуження реальності соціуму від широких мас історично активних суб'єктів, яке ми намагаємося подолати.

Б. Ненасильницьким культурно-пропагандистським подоланням соціальної броунізації, коли синхронізація волей більшості учасників історичного процесу досягається шляхом пропаганди та популяризації певної соціальної ідеї або парадигми з послідовним і поступовим залученням усе більшої кількості переконаних прихильників на бік цієї ідеї. З часом досягається домінування соціальної парадигми, яку більшість людей приймають усвідомлено і добровільно. Суспільство приходять до стану культурної гегемонії, коли соціально позитивна політична сила досягає своїх просоціальних цілей, спираючись на добровільну підтримку своєї більшості (або принаймні найбільш активної частини) суспільства. У

цьому полягала ідея культурної гегемонії видатного італійського політичного діяча і мислителя А. Грамші. Треба сказати, що такий шлях подолання статистичного відчуження, мабуть, найбільш шідний, оскільки він уникає абсолютизації насильства і пов'язаних із ним проявів дегуманізації суспільства.

Аналізуючи проблему насильства в соціально перетворювальній діяльності, хотіли б відзначити парадокс, пов'язаний з його застосуванням у соціальній творчості. Соціальна творчість є дією, що змінює реальність, але для її реалізації в історії, як правило, застосовується жорстка авторитарна виконавча влада, яка спирається на насильство і тим самим перетворює процес соціальної творчості і його результати на свою протилежність – на незмінну реальність, відчужену від суб'єктів дії і непроникну для їхньої активності. Революційна диктатура створюється і діє задля захисту й перемоги революції. Без диктатури революція не може ні захистити себе, ні перемогти, ні реалізувати свої цілі в суспільстві. Але вона ж, перемагаючи, і губить революцію.

2. Суперечності владної вертикалі. Механізм негативної соціальної селекції. Як, власне, діє цей механізм? Авторитарна вертикаль спирається на бездумних виконавців. Відбираючи і розставляючи на місцях бездумних людей виконавського типу, вона відтісняє людей ідейного, ініціативного типу, унаслідок чого з часом і гине. Нікому стає відповідати на нові виклики часу новими ініціативами та інноваціями, оскільки до керівництва авторитарною вертикаллю в наступних поколіннях приходять ті самі бездумні виконавці, які за визначенням не здатні на нові ідеї та ініціативи.

Переродження гуманістичної соціально перетворювальної діяльності керівників революції в негуманістичну, відчужену від суб'єктів перетворення – широких народних мас – відбувається через механізм негативної соціальної селекції керівників та організаторів революційного процесу.

Цей механізм діє таким чином. Усяка диктатура (незалежно від того, яку мету вона перед собою ставить) передбачає створення й утвердження жорсткої виконавчої вертикалі. Цій вертикалі потрібен інший тип людей порівняно з початковим періодом революції, коли в її керівному ядрі домінував шар революційних ідеологів-ідеалістів, які мали ініціативний характер і діяли за переконаннями, а не за чияюсь вказівкою “згори”. Для підтримки діяльності владної авторитарної вертикалі революційної диктатури потрібні безініціативні і покірливі виконавці, які рішуче й енергійно виконували б будь-який наказ, що надходить “згори”, і не замислювалися над тим, чи відповідає він революційним ідеалам, чи ні. Таким чином, диктатура “роздвоюється” на вузький верхній шар керівників, що присвоюють собі виключне право на соціальну творчість, і всіх інших,

чий соціальний горизонт обмежений тільки і виключно виконавською діяльністю. Авторитарна вертикаль, відбираючи і розставляючи на місцях людей виконавського типу, відтісняє людей ініціативного типу, у крайніх випадках навіть знищує їх, побоюючись непередбачуваних дій з їхнього боку. (Найцінніше для владної вертикалі – це завжди покірні і передбачувані виконавці-роботи.)

Так сталося з більшовиками першого покоління (“ленінською гвардією”) під час сталінських репресій, так було з керівниками компартії Китаю “першої хвилі” під час “культурної революції”, так сталося з представниками першого ліберального етапу Великої Французької революції – жирондистами і монтаньярами, яких радикальні революціонери-якобінці відправили на гільйотину.

З часом перше покоління виконавців приходить до влади, замінюючи залишки революціонерів-ініціаторів, які вибувають природним шляхом, і підбирає на своєї вертикалі виконавців другого покоління, у яких креативні, інтелектуальні та вольові прояви вже відсутні повністю; ті так само відбирають і розставляють виконавців третього покоління з ще більш вираженою деградацією управлінських якостей.

Таким чином, протягом кількох поколінь революційна бюрократична еліта вироджується під дією механізму негативної соціальної селекції, оскільки відбирає не кращих, а найневизначніших і “найусередненіших” керівників, які не мають яскравих лідерських рис. Через брак креативності та ініціативи з боку своїх керівних еліт створена революцією соціальна система втрачає здатність продукувати інноваційні імпульси до розвитку і з часом стикається з небезпекою відмирання і розпаду, що й сталося свого часу з радянською системою.

Отже, негативний соціальний відбір призводить до формування політичної еліти і прошарку керівників-виконавців зі звуженою свідомістю, не здатною вийти за горизонт раз і назавжди засвоєних революційних ідеологічних догматів і стереотипів соціальної дії. Такі політичні еліти можуть здійснювати лише виконавські соціальні акти, породжувати і підтримувати лише усталену соціальну реальність, але не здатні на творчий розвиток соціальної системи відповідно до нових історичних викликів.

3. Протиріччя між ідеалістами-новаторами і виконавцями-прагматиками (Дон Кіхотами і Санчо Пансами). Під час революції виникає суперечність між ідеалістами-новаторами, які є ініціаторами першого етапу революції, етапу “розплавлення” старих соціальних відносин та інститутів і їх перетворення в нові, і виконавцями-прагматиками. Виконавці-прагматики виступають на перший план і відтісняють ідеалістів-новаторів на другому етапі революції, етапі “кристалізації”, затвердження

та стабілізації нових суспільних відносин, які перетворюються з творчої змінної реальності, що бурхливо розвивається і спонтанно організується на основі соціальної творчості широких мас, у нетворчу реальність, застиглу, відірвану від мас і таку, що протистоїть їм як щось чуже і непроникне для їхніх творчих імпульсів. (Про виконавців-конформістів другого етапу революції і їх ставлення до ідеалістів-новаторів першого етапу можна сказати словами одного з героїв роману М. Сімашка “Спокута Дабіра”: “І не потрібні їм стали старі правдолюбці...” [17, с. 123].

Протиріччя між цими соціально-психологічними типами діячів революції тісно пов’язане з розглянутим вище парадоксом, що полягає в суперечності між гуманістичними цілями і негуманістичними засобами соціально перетворювальної діяльності.

4. Парадокс розкріпаченого самолюбства. Революція, крім усіх інших завдань, вирішує ще й завдання психологічне: надає “компенсацію” пригнобленим “рабам” за їхнє ущемлене століттями самолюбство. Їхнє самолюбство розкріпачується, їх “Я” звільняється, не стримуване більше старою ієрархією, побудованою на страху, рабській покорі та пригніченні. Але розкріпачення самолюбств нерідко веде до їх розбещення. Кожен починає хотіти (як у казці про старого і золоту рибку), щоб його воля стала законом для оточуючих, і навіть, можливо, для всіх.

Таким чином, розкріпачене самолюбство, якщо не працюють механізми самообмеження, веде до розбещення “Я”, що породжує гостру конкуренцію і боротьбу між розбещеними “Я”. У результаті цієї боротьби найсильніше “Я”, найсильніше самолюбство нав’язують свою волю іншим “Я”. А відтак знову встановлюється система гноблення, коли самолюбство небагатьох або одного реалізується за рахунок обмеження самолюбства більшості. Якщо розкріпачення самолюбств трансформується в розбещення самолюбств, не стримуване тепер страхом, ієрархією і прищепленою з дитинства звичкою до покорі (які на перший час знищуються революцією), то неминуче відроджується необхідність у деспоті.

Разом з тим, якщо немає внутрішніх важелів самообмеження “Я”, що добровільно пригнічують прагнення авторитарно нав’язувати свою волю іншим, то неминуче виникають і набирають чинності зовнішні інстанції примусового придушення і приборкання “Я”. Ідеться про особливі інстанції. Це ієрархія, що впорядковує правила взаємодії багатьох “Я” і ставить “Я” в певні рамки. Це “деспот”, “владика”, що присвоює виключно собі право придушувати волі інших. Це, урешті-решт, монополія на насильство і примус з боку держави.

Якщо вищесказане нами є справедливим, то, як не сумно це констатувати, причиною гноблення й існування держави є не тільки зовнішні соціальні причини. Не тільки поділ праці на працю керівну і виконавчу,

що історично виникають у процесі спеціалізації і поділу праці; не тільки захоплення правлячими класами монополії на насильство, як це історично сталося; нарешті, не тільки існування антагоністичних класів і необхідність утримувати цей антагонізм у межах єдиного цілого за допомогою державного примусу.

Ще однією, останньою, причиною існування держави і гноблення особистості є психологічна причина, а саме відсутність або недосформованість механізмів самоприборкання самолюбств, що веде до їх розбещення і, як наслідок, виникнення зовнішнього примусу як знаряддя стримування людського свавілля і розбещеності. Нехай і дуже поганого знаряддя, але останнього, яке оберігає суспільство від самознищення в процесі гоббсівсько-дарвінівської “боротьби всіх проти всіх”, що розгортається на арені розбещених сваволь, які зловживають свободою, дарованою революцією. І виникає примус як наслідок цієї ситуації і з тієї самої причини, з якої ця боротьба всіх проти всіх розгортається.

5. Протиріччя ідейно-інтелектуальне: між творчими шуканнями революційної думки і догматизмом усталеної революційної ідеології. Маса мобілізують і ведуть до мети усталені і догматизовані ідеї. Потреби безпосередньої соціальної дії вимагають ідеологічних положень, викладених як інструкції до дії, які приймаються без обговорення. Масова соціально перетворювальна дія нетерпима до атмосфери дискусії, атмосфери наукової лабораторії, тим більше, що соціальні перетворення дуже часто здійснюються в “бойових” умовах гострих соціальних антагонізмів і соціально-політичного протистояння, іноді жорстких громадянських конфліктів, коли для дискусій немає часу.

Умови “бойових дій” вимагають мобілізації мас і беззаперечного дотримання планів-схем соціальної дії, “накреслених” у революційній ідеології. Це визначає непорушний, застиглий характер соціально перетворювальної ідеї, яка стає догматичною і втрачає присмак творчих шукань та креативності. Ідеї кристалізуються, “кам’яніють” і стають нерухомими. Крім того, абсолютний і жорсткий характер ідеологічних догм мобілізує волю, позбавляючи її від сумнівів та нерішучості, які бувають властиві розуму, який не впевнений остаточно в істинності ідей, які він словідує. Отже, догмати мобілізують маси краще, ніж творчі дискусії. Так вони концентрують волю на меті, що дає змогу акумулювати енергію соціальної дії. Це, так би мовити, корисні, з прагматичного погляду, ефекти догматичної ідеології. Але догматизм втрачає зворотний зв’язок з реальністю. Тому саме в догматизмі приховуються зародки майбутнього переродження революційної ідеї у догмат, відірваний від життя, у реакційну ідею.

Дискусії, сумніви, творчі пошуки здатні оновити революційну ідею, але при цьому потреба у творчому оновленні соціально перетворювальних

ідей стикається з непримиренним догматизмом ідеології. Творча рефлексія має свої переваги і недоліки, які є зворотним боком її переваг. Вона веде до нових соціальних істин, але, гальмуючи волю і породжуючи сумніви, розфокусує та демобілізує індивідуальну та соціальну волю. Але коли творчі пошуки ведуть до відкриття нових принципів соціальної організації, вони сприяють породженню віри в нові соціальні ідеали і впевненості в їх здійсненні.

6. Парадокс власності і парадокс державного втручання в економіку. До суттєвих негативних наслідків веде монополізм і в економічному житті. Економічні монополії знищують чесну і рівну конкуренцію, гальмуючи тим самим просування економічно обдарованих індивідів і стримуючи розвиток приватної ініціативи та народного господарства в цілому. До формування економічного монополізму призводять дві причини: розвиток приватної власності і посилення державного втручання в економіку. Перша причина полягає в необмеженому розвитку приватної власності, який веде до концентрації й централізації власності, коли один власник або невелика їх група поглинають дрібну і середню власність більшості членів суспільства. Таким чином, на одному полюсі суспільства концентруються економічна власність і багатство, а на протилежному – пролетаризовані прошарки суспільства, які не мають власності на засоби виробництва. Цей різновид монополізму є нічим іншим, як доведеним до краю принципом приватної власності. Принцип приватної власності, доведений до граничної межі, породжує економічний монополізм над суспільством. Таким чином, вільний розвиток власності, який допускається і здійснюється заради свободи суспільства, загрожує його свободі. Тут ми маємо справу з *парадоксом власності*. Він полягає в тому, що приватна власність є економічним оплотом особистісної і суспільної свободи. Але її необмежений розвиток загрожує свободі особистості і суспільства. Доведений до граничної межі принцип приватної власності знаходить своє екстремальне вираження в системі економічної несвободи, побудованої на економічному монополізмі.

Другою причиною, яка породжує економічний монополізм, є державне втручання в економіку. Тут ми спостерігаємо *парадокс державного втручання в економіку*. Він полягає в тому, що держава заради свободи суспільства має обмежувати приватну власність, беручи її під свій контроль. Але обмеження приватної власності, якщо воно супроводжується поглинанням її значної кількості з боку держави, породжує загрози для свободи особистості і суспільства. Таким чином, одержавлення економіки, яке здійснюється заради свободи суспільства, загрожує його свободі.

Оптимальний розвиток сучасної економіки суспільства багато в чому залежить від того, чи вдасться політикам, економістам та політич-

ним психологам певним чином подолати ці два парадокси. Неправильне вирішення парадокса власності призводить до розвитку “дикого капіталізму” з усіма його наслідками, а неправильне вирішення парадокса державного втручання – до розвитку тоталітарного державного соціалізму з своїми негативними наслідками для людини і суспільства.

Висновки:

1. Важливим завданням стає на сьогодні розроблення концепції *колективного управління власністю*, тобто управління і не індивідуально-особистісного, і водночас не анонімно-безособового. Іншими словами, в ній мають поєднуватися моменти, які зазвичай складно поєднуються в реальній практиці управління – як ринкового, так і державно-“соціалістичного”, а саме особистісні і громадські інтереси. Дотепер здебільшого відбувалося так: або власність служила особистим егоїстичним інтересам, що призводило до повного нехтування інтересів усіх, або вона ставилася на службу інтересам держави, що виступала від імені спільних інтересів, зневажаючи при цьому інтереси особистості і придушуючи її ініціативу.

2. Суспільство гостро потребує наразі створення концепції соціального підприємництва, у якій особиста ініціатива не придушувалася б, як у тоталітарно-державному соціалізмі, і не розбещувалась, як у “дикому” капіталізмі, а служила б інтересам суспільства, інтересам усіх.

Література

1. Гегель Г. В. Система наук. Ч. 1. Феноменология духа / Георг Вильгельм Гегель. – Санкт-Петербург : Наука, 2002. – 443 с.
2. Бакунин М. А. Государственность и анархия. Издание социально-революционной партии / Михаил Александрович Бакунин. – 1873. – 28 с.
3. Каутский К. Большевизм и государственное рабство / К. Каутский // Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М. : Мысль, 1997. – Т. 2. – С. 113–115.
4. Кропоткин П. История Великой Французской Революции / П. Кропоткин. – М. : Наука, 1979. – 576 с.
5. Маркс К. Конспект книги М. Бакунина “Государственность и анархия” // Карл Маркс и Фридрих Энгельс. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 18. – М., 1956. – С. 579–624.
6. Троцкий Л. Д. Преданная революция / Л. Д. Троцкий. – М. : НИИ культуры, 1991. – 256 с.
7. Достоевский Ф. М. Легенда о Великом Инквизиторе (Роман “Братья Карамазовы”) / Ф. М. Достоевский // Собрание сочинений : в 15-ти т. – Ленинград : Наука, 1991. – Т. 9-10.
8. Струк Е. Н. Творчество – инструмент преодоления социальных пределов современного общества [Электронный ресурс] / Е. Н. Струк //

- Аналигика культурологии: электронное научное издание / Тамбов. гос. ун-т им. Г. Р. Державина. – 2011. – Вып. 3 (21). – Режим доступа : <http://analiculturolog.ru/journal/new>.
9. *Хайек Ф. А.* Дорога в рабство / Ф. А. Хайек. – М. : Новое изд-во, 2005. – 264 с.
 10. *Веселый А.* Россия, кровью умытая : роман / Артем Веселый // Избранные произведения / Артем Веселый. – М. : Современник, 1977. – 510 с.
 11. *Козелецкий Ю.* Человек многомерный (Психологическое эссе) / Ю. Козелецкий. – К. : Лыбедь, 1991. – 288 с.
 12. *Лазутина Т.В.* Духовная основа социального творчества личности : автореф. на соискание учен. степени филос. наук / Т. В. Лазутина. – Красноярск, 2010. – 20 с.
 13. *Бердяев Н. А.* О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической философии / Н. А. Бердяев. – Paris : YMCA-Press, 1939. – 224 с.
 14. *Бердяев Н. А.* Опыт парадоксальной этики / Н. А. Бердяев. – М. : АСТ ; X. : Фолио, 2003. – 701 с.
 15. *Бердяев Н. А.* Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
 16. *Бердяев Н. А.* Царство Духа и царство Кесаря / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1995. – 383 с.
 17. *Симашко М.* Маздак. Повести Черных и Красных песков : сборник / Морис Симашко. – Алма-Ата : Жазушы, 1974. – 429 с.

Губенко А. В. Социально-психологические аспекты проблемы возникновения противоречий в процессе социальных преобразований

Анализируются социально-психологические аспекты социально-исторического творчества в условиях революционных трансформаций. Дается начало дискуссии относительно противоречий и парадоксов социально преобразующей деятельности, в частности таких, как противоречие между целью и средствами, идеалистами и прагматиками, внутренние противоречия властной вертикали, которая возникает в процессе социально преобразующей деятельности. Делается вывод, что содержание последних в ряду перечисленных противоречий заключается в том, что авторитарно-исполнительная вертикаль отвергает инициативно-творческих людей, которые были зачинателями социальных преобразований, выдвигая на первый план людей исполнительского типа, не способных к инновациям; именно по этой причине общество утрачивает способность к изменениям.

Ключевые слова: психология социально-исторического творчества, цель и средства социально преобразующей деятельности, авторитарность.

Gubenko O. V. Social and psychological aspects of the problem of contradictions in the process of social transformation

The article analyzes the social and psychological aspects of social and historical creativity under the conditions of revolutionary transformations. Contradictions and

paradoxes of social-transforming activity, such as the contradiction between the aim and the means, idealists and pragmatists, the internal contradictions of the power vertical, which appears in the process of social-transforming activity, are discussed. The content of these contradictions is that authoritarian-executive vertical rejects initiative-creative people who were initiators of social changes. It is outlined that people of performing type who are not capable to produce innovations are promoted. For this reason, society loses its ability to change.

Key words: psychology of social and historical creativity, purpose and means of social transforming activity, authoritarianism.